

УДК 364-78-053.5-056.3

DOI: 10.24144/2524-0609.2019.45.247-252

Яблуновська Лілія Сергіївна

аспірант

кафедра соціальної філософії та управління

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна,

yablunovskayaliliya@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2397-7052>

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ АНАЛІЗУ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-АУТИСТАМИ

Анотація. У статті актуалізується проблема істотних розходжень між дослідниками, відносно розуміння базових понять соціальної роботи, що є досить важливим у пошуку напрямків формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами. Саме тому, автор ставить за мету проаналізувати зміст понять «соціальна робота», «діти-аутисти», «система соціальної роботи», «формування системи соціальної роботи». Використання методів порівняння, аналізу, синтезу та узагальнення здійснено для виокремлення та уточнення понятійної бази дослідження, її значення та обґрунтування у дослідженні формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами. Результати дослідження понятійного аналізу формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами дають можливість визначити перспективні напрямки наших подальших досліджень тих закономірних системоутворюючих зв'язків, що забезпечують становлення і розвиток системної соціальної роботи з дітьми-аутистами та їх соціальним оточенням. Насамперед, йдеться про взаємозв'язок мікро-, мезо- і макрорівнів соціального середовища дитини-аутиста. Аналіз шляхів відтворення зазначеного взаємозв'язку на різних етапах формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами створює перспективу подальших досліджень автора.

Ключові слова: соціальна робота; криза; діти-аутисти; аутизм; система; соціальна система.

Вступ. В Україні дослідження дитячого аутизму здійснюються тривалий час фахівцями різних галузей науки: психології, педагогіки, медицини, психіатрії. Останні десятиріччя до дослідження цієї проблеми дедалі активніше долучаються представники такої відносно молоді науки як соціальна робота. Водночас аналіз відповідних праць різних авторів показує істотні розходження у розумінні базових понять, що впливає на характер бачення напрямків формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблеми досліджували вчені з різних галузей знань, зокрема соціальної роботи, педагогіки та психології. Дослідниці О.І.Холостова та А.Й.Капська у своїх дослідженнях наголошують, що об'єктом соціальної роботи має бути саме соціальне середовище. Саме тому вони вважали, що соціальна робота повинна бути спрямована на зміну певного соціального середовища задля забезпечення всебічного розвитку людини, соціальних груп та ін. Відмінність у поглядах цих дослідниць полягає у тому, що О.І.Холостова під соціальною роботою розуміє «особливий різновид діяльності», а А.Й.Капська під соціальною роботою розуміє «вплив професіоналів, громадськості та соціальних інститутів».

Дослідження соціальної роботи як професійної діяльності здійснювали І.В.Козубовська, В.Ю.Керецман, О.П.Пічкара, А.М.Панов, а дослідники Л.Г.Коваль, І.Д.Зверева у своїх дослідженнях під соціальною роботою розуміли не лише професійну діяльність, а й волонтерську. Аналіз праць цих дослідників вказує на те, що об'єктом соціальної роботи вони вважають саме людину, яка перебуває у кризовій ситуації, або потенційно може в ній опинитися.

Щодо поняття «дитина-аутист», то його досліджували А.А.Колупаєва, Л.М.Шипіцина та багато інших. Однак, дослідження А.А.Колупаєвої та Л.М.Шипіциної здебільшого направлені на особливості навчання дітей-аутистів та види терапій, які використовуються з дітьми-аутистами. Доробки дослідників соціальної роботи, педагогіки та психології з приводу понять, які аналізуються автором, є досить ґрунтовними та важливими, однак робіт, що розкривають процес формування системи соціальної

роботи з дітьми-аутистами, бракує. Праці, які було проаналізовано, розглядають та розкривають сутність лише окремих важливих елементів формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами.

Мета статті: проаналізувати зміст понять «соціальна робота», «діти-аутисти», «система соціальної роботи», «формування системи соціальної роботи». Дослідження понятійного апарату аналізу формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами спиралося на використання методів порівняння, аналізу, синтезу та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, звернемося до поняття «соціальна робота». У впровадженні цього поняття до науково-професійного вжитку велику роль зіграв Конгрес благодійних сил, який проводився у 1900 році в Парижі і на якому обговорювалися різні пропозиції щодо термінологічного позначення професійної діяльності із підтримки нужденних. Зокрема, пропонувалося визначити її як «соціальну медицину», спрямовану передусім на забезпечення повної незалежності особистості та її сім'ї, їх соціального здоров'я. Але врешті-решт був обраний термін, запропонований Саймоном Паттемом – «соціальна робота» (Ромм, 2018). Згодом він став загальноприйнятим на світовому рівні. В той же час існують відмінності в трактуванні його змісту, пов'язані, передусім, із певними складнощами у визначенні об'єкту соціальної роботи. Не змогли уникнути розбіжностей і вітчизняні дослідники, незважаючи на те, що поняття «соціальна робота» було введено до активного обігу в українському науково-професійному середовищі порівняно пізно – лише на початку 1990-х років.

На сьогодні у науковій літературі можна виокремити два напрямки його розуміння: соціоцентричний та антропоцентричний.

Представники першого напрямку роблять наголос на спрямованості соціальної роботи на зміну певного соціального середовища задля забезпечення всебічного розвитку людини, соціальних груп та ін.

Так, для О.І.Холостової соціальна робота є інструментом реалізації соціальної політики держави, який вона тлумачить, як «...особливий різновид діяльності, метою якої є задоволення соціально гарантованих та

особистісних інтересів різних груп населення, створення умов, що сприяють відновленню чи покращенню здатності людей до соціального функціонування» (Холостова, 2001).

На думку А.Й.Капської, поняття «соціальна робота» позначає «вплив професіоналів, громадськості та соціальних інститутів на суспільство шляхом формування і реалізації соціальної політики, спрямованої на створення сприятливих умов життєдіяльності кожної людини і сім'ї» (Капська, 2001).

Крім того, яскравим прикладом соціоцентричного підходу може служити визначення презентоване в Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», за яким «соціальна робота – це діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ, незалежних від їх підпорядкування і форми власності, й окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їхніх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб» (Закон ..., 2001, с.21).

Підкреслимо, що соціоцентричний підхід дає змогу побачити певні особливості соціальної роботи. Зокрема, і справді, соціальний працівник, працюючи з дитиною-аутистом буде насамперед намагатися забезпечити для неї належні соціальні умови, шляхом зміни соціального середовища на різних рівнях (сім'ї, дитячого колективу, громади та ін.). В той самий час як психолога будуть більше цікавити психологічні проблеми цієї дитини або її батьків. Водночас абсолютизація соціоцентричної позиції, напевно, може бути вкрай небезпечною. Річ у тім, що в гонитві за соціальними змінами існує загроза відриву від потреб та інтересів конкретної людини, заради якої ці зміни ініціюються. Зрештою підсумкова оцінка результативності соціальної роботи з дитиною-аутистом має прив'язуватися не до зміни соціальної ситуації загалом, а насамперед до формування соціальної готовності її самої та її батьків виступати учасниками або ініціаторами суспільних відносин у конкретній життєвій ситуації.

Представники антропоцентричного підходу вважають, що у фокусі соціальної роботи – активізація життєвих сил конкретної людини або групи (сім'ї, громади), яка перебуває в кризовій ситуації або потенційно може в ній опинитися. Так, зокрема, А.М.Панов висловлює солідарність із точкою зору, загальноприйнятною, на його думку, в багатьох країнах світу, де «соціальна робота розуміється, перш за все, як професійна діяльність у наданні допомоги людині на особистісному рівні в період її кризових станів, в період, коли вона стикається з якимись життєво важливими проблемами» (Панов, 1997).

Концентрація уваги на конкретній людині – перевага антропоцентричного підходу. Адже певна людина, зокрема, дитина-аутист – інтегральна складова соціальної роботи, яка з неї починається і в ній знаходить своє втілення. Водночас за умови абсолютизації цієї позиції, пов'язаної з нехтуванням конкретними соціальними умовами та соціальним середовищем певної людини, зокрема, дитини-аутиста, може стиратися грань, що відокремлює соціальну роботу від наближених форм підтримуючої діяльності (психологічної, медичної, психіатричної та ін.). У цьому випадку це може негативно впливати на якість роботи соціального працівника, змушеного братися за виконання професійних завдань інших фахівців і водночас нехтувати своїми власними обов'язками.

Виходячи із зазначеного, підкреслимо подвійність об'єкту соціальної роботи: йдеться про формування соціальної готовності до взаємодії як у клієн-

та (певної людини, групи), так і у його соціального оточення (на всіх рівнях). Саме така спрямованість дає підстави називати соціальну роботу соціальною. Адже, як стверджують дослідники, соціальне характеризує особливу якість суспільних відносин, що виникає у процесі спільної діяльності індивідів та соціальних спільностей, і має прояв у їх здатності ставати суб'єктами. Врешті-решт головний результат соціальної роботи – це активізація внутрішнього потенціалу клієнта, який сприятиме становленню його як суб'єкта, здатного самостійно долати кризові ситуації і водночас формувати в суспільстві інституції, здатні підтримати та активізувати індивідів, їх групи в складних життєвих ситуаціях. У цьому плані мають рацію М.П.Лукашевич та І.І.Мигович, на думку яких «... орієнтація допомоги на здійснення, посилення та відродження соціальних функцій індивіда чи групи виступає сутнісною характеристикою соціальної роботи практично в більшості її визначень у літературі: в такому контексті соціальна робота перебирає на себе функцію допомоги у здійсненні процесу соціалізації, який саме і націлений на підготовку людини до реалізації нею соціальних функцій у широкому діапазоні різноманітних сфер соціального життя» (Лукашевич та ін., 2001).

У літературі в цілому визначається, що об'єктом соціальної роботи виступає людина або соціальна група, що зазнають або потенційно можуть зазнати негативного впливу з боку тих чи інших негативних соціальних чинників. По суті, йдеться про недостатню здатність індивіда, або соціальної групи самостійно подолати певну кризову ситуацію. Відтак, ознаки кризовості мають долучатися до змісту поняття «соціальна робота».

На сьогодні існує велика кількість праць, присвячених аналізу змісту загального поняття «криза» (Котляров, 1999; Ожегов, 1998). Їх узагальнення дає підстави визначити кризу в соціальній роботі як певний збій у функціонуванні соціальної системи, різку зміну соціального стану, загострення, переломний момент, перехідний етап соціального розвитку, які негативно впливають на становище певного індивіда, соціальної групи і суспільства. Відповідно до цих змін перед індивідом (соціальною групою) постає складний вибір стратегії, щодо виходу із кризової ситуації, яка склалася. Саме тому головне завдання соціального працівника полягає в активізації внутрішнього суб'єктного потенціалу індивіда або групи як рушія позитивних антикризових соціальних змін.

Характер його вирішення – наступна важлива характеристика, яка по-різному інтерпретується у різних дефініціях поняття «соціальна робота». Спираючись, на погляди дослідників, ми можемо зазначити, що науковці поділились на два табори – перші визначають соціальну роботу лише як професійну діяльність (І.В.Козубовська, В.Ю.Керецман, О.П.Пічкара) (Зверева та ін., 2000), другі, крім професійної діяльності, визначають її ще як і волонтерську діяльність (Л.Г.Коваль, І.Д.Зверева) (Коваль та ін., 1997). З огляду на сучасну практику соціальної роботи, в тому числі з дітьми-аутистами, є достатні підстави для підкреслення значущості її волонтерських форм. Але, на нашу думку, вони можуть відноситися до соціальної роботи лише за умови належного професійного рівня їх змісту. Зрештою це зумовлює необхідність належної професійної підготовки волонтерів до соціальної роботи.

Соціальна робота як професійна діяльність має міждисциплінарний характер. Вона перебуває на межі соціальних наук, таких як соціологія, педагогіка, психологія та ін., інтегруючи властиві для цих наук теорії та методи для власних потреб. Крім того,

міждисциплінарність соціальної роботи полягає в тому, що, розглядаючи соціальні проблеми та проблеми клієнта, вона спирається і на їхні специфічні ознаки, які описують різні науки, так і на їх загальні (інтегративні) властивості. Проте, розглянути проблему клієнта з різних боків – це лише половина справи, а от краще пізнати її з комплексним використанням різного інструментарію наукового пізнання уже забезпечить подальше вирішення проблеми у повному обсязі.

У практичній площині соціальна робота нерідко зводиться до певної сукупності послуг: соціально-побутових, медико-соціальних, соціально-правових, соціально-педагогічних тощо. На нашу думку, тут існує небезпека змішування соціальної роботи з іншими різновидами професійної діяльності: медичною допомогою, психіатричною допомогою та ін., що не є корисним, бо дезорієнтує професіоналів, зайнятих у сфері вирішення різних проблем людей у кризових ситуаціях. Крім того, тут затушовується особлива місія соціальної роботи – активізувати соціальний потенціал людини, а натомість закріплюється пасивний статус людини, об'єкта соціальної роботи, як одержувача допомоги. Відтак більш доцільно вести мову про соціальну роботу як особливу форму соціальної підтримки, спрямованої на активізацію людини або групи людей як активних соціальних суб'єктів. Тобто головним результатом соціальної роботи буде не надання простої допомоги людині, зокрема, дитині-аутисту, а активізація внутрішнього потенціалу цієї людини, здатної стати соціальним суб'єктом і самостійно про себе дбати.

У літературі до змісту поняття «соціальна робота» долучається характеристика її суб'єкта. Водночас серед дослідників немає єдності в розумінні того, хто саме являється суб'єктом соціальної роботи. На нашу думку, найбільш вдало на зазначене питання відповіли І.М.Невлева, Л.В.Соловйова (Невлева, 2005) та П.Д. Павленок (Павленок, 2006). Зазначені автори віднесли до суб'єктів соціальної роботи: 1) органи законодавчої, виконавчої та судової влади; 2) державні та муніципальні, тобто підпорядковані органам місцевого самоврядування, соціальні служби; 3) недержавні некомерційні організації, до яких належать громадські, благодійні організації, які беруть на себе «левоу долю» роботи, направленої на допомогу людям, які не можуть самотужки справитися з кризовою ситуацією, в якій вони опинилися; 4) люди, які займаються соціальною роботою професійно або на громадських засадах; 5) викладачі та науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів, які випускають професійних фахівців соціальної роботи; 6) науковці, які досліджують соціальну роботу та тим самим сприяють її удосконаленню (Павленок, 2006).

Водночас, на нашу думку, вищевказаний перелік потребує істотного доповнення. Йдеться про те, що об'єкт соціальної роботи – індивід або соціальна група – може і повинний ставати її суб'єктом соціальної роботи, завдяки професійним зусиллям інших її суб'єктів. Адже, нагадаємо, сутнісне призначення соціальної роботи – активізація внутрішніх можливостей та ресурсів клієнтів, тобто їхня здатність стати суб'єктами соціальної роботи як відносно себе, так і відносно власного соціального оточення.

Узагальнюючи всі наведені характеристики, можна визначити соціальну роботу як професійну міждисциплінарну діяльність сукупності державних і недержавних організацій, установ і служб, фахівців і дослідників зі створення комплексу сталих інституційних соціальних умов, потрібних для активізації внутрішніх сил певного індивіда/групи та формуван-

ня у них готовності виступати суб'єктом позитивних антикризових соціальних змін.

Грунтуючись на цьому, розглянемо інші ключові поняття, необхідні для дослідження формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами.

Насамперед, варто відзначити, що визначення терміну «аутизм» найчастіше зустрічається у психології та психіатрії. Так, згідно Словника практикуючого психолога аутизм означає крайню форму і стан психологічного відчуження, що характеризується послабленням зв'язків з реальністю, виявляється у зосередженості на власних переживаннях, обмеженні спілкування з іншими людьми (Войтко, 1982). За А. Колупаєвою поняття «аутизм» розуміється як розлад, який виникає внаслідок порушення розвитку мозку і характеризується відхиленнями у соціальній взаємодії і спілкуванні, а також стереотипністю у поведінці та інтересах (Колупаєва, 2010).

Як бачимо, існують істотні розходження у розумінні природи та сутності феномену аутизму. Ще більш невизначеним є статус поняття «дитина-аутист». Сьогодні цей термін скоріше застосовується для позначення наявності у дитини певних ознак аутизму, насамперед йдеться про порушення її здатності спілкуватися з навколишнім світом (Шипицина, 2001). Вважається, що розпізнати прояви аутизму можна за такими ознаками: плач дитини, який може переходити у верещання; відсутній комплекс пошуків у дитини на голос матері, на її обличчя; у дитини восьми місяців не формується здатність наслідувати склади; не формуються вказівні та соціальні жести; не утримується контакт «очі в очі»; не відгукується на ім'я (зі слухом немає проблем!); не просить допомоги; не намагається чимось поділитися; виконує постійно одноманітні дії; не терпить втручання у свої заняття іншої людини (Колупаєва, 2010).

Така поведінка зумовлює специфіку дітей-аутистів як клієнтів соціальних служб: вони щільно пов'язані зі своїм найближчим оточенням (батьки, опікуни, тощо). Саме тому, підтримка людей, рідних та близьких для дітей-аутистів – необхідна складова соціальної роботи з ними. Зрештою, остання повинна спрямовуватися за двома векторами: пошук і реалізацію можливостей участі дітей-аутистів у соціальному житті (зокрема, задіяння їх потенціалу через батьківську медіацію, інклюзію, арт-терапію та ін.) і водночас проведення інституційних змін в їх суспільному оточенні (сім'я, дитячий колектив, громада і суспільство в цілому), що має стати більш соціальним, більш налаштованим на прийняття таких дітей. Все уможливується за умови формування відповідної системи соціальної роботи.

Відтак повинні розглянути зміст поняття «система». У літературі зустрічається більш 40 різних визначень цього поняття. Усі вони можуть бути поділені на три групи. Перша група визначає систему через поняття системного підходу – «елементи», «відносини», «зв'язки», «ціле», «цілісність». У другій групі системи розглядаються з позиції теорії регулювання через поняття «вхід», «вихід», «переробка інформації», «закон поведінки», «керування». У третій – система визначається як деякий клас математичних моделей (Коваленко, 2004).

Для аналізу нашої теми будемо використовувати визначення поняття «система» взятє з першої групи як позначення сукупності елементів, пов'язаних і взаємодіючих між собою для виконання заданих цільових функцій у певний спосіб. При цьому під «цільовою функцією» визначається певна (можливо, й умовна) зовнішня, стосовно системи, ситуація, до реалізації якої прагне система. Виходячи з цього, під

системою соціальної роботи можна розуміти сукупність зв'язків її об'єктів і суб'єктів, інститутів і сфер, форм і методів, спрямовану на активізацію готовності індивіда/групи виступати суб'єктом антикризових соціальних змін.

Аналізуючи стан соціальної роботи з дітьми-аутистами в сучасній Україні, можна побачити в ній значні системоутворюючі прогалини, що, в свою чергу, унеможливує якісно та кваліфіковано підтримувати дітей-аутистів та їх соціальне оточення, формувати у них готовність виступати суб'єктами позитивних соціальних змін зі встановлення для сприятливого суспільного середовища, «дружнього» для аутистів. Йдеться, зокрема, про низький рівень розвитку суб'єктів соціальної роботи на мезо- та макрорівні (слабкість соціальної політики, законодавчої бази, інфраструктури місцевих громад), що зумовлює медико-психіатричну одномірність заходів підтримки дітей-аутистів та їх батьків, їх виключення із інституційного простору соціалізації (освіта, громада тощо).

Водночас вітчизняна система соціальної роботи може і повинна формуватися. Тут відзначимо, що поняття «формування» є мультидисциплінарним та загальнозживаним, а це означає, що воно має безліч значень, які відповідають тій чи іншій галузі знання. Так, згідно «Словника іншомовних термінів», поняття «формування» означає створення чогось, або розвиток (Словник іншомовних термінів). У «Великому тлумачному словнику» поняття «формування» розуміється як утворення, набуття певної структури, форми, організації; утворюватися, складатися внаслідок тривалих складних процесів (Бусел, 2005).

Ураховуючи наведені дефініції, робоче поняття «формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами» можна визначити як позначення процесу розвитку структури соціальної роботи з дітьми-аутистами, інституційних форм взаємодії між ними та їх суспільним оточенням на мікро-, мезо- і макрорівнях (сім'я, громада і суспільство в цілому).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи матеріал статті, сформулюємо таке: 1) соціальна робота із дітьми-аутистами – це специфічна професійна діяльність із забезпечення дітей-аутистів та їх найближчого оточення можливостями брати участь у соціальному житті та проведення для цього відповідних інституційних змін на всіх суспільних рівнях; 2) специфіка дітей-аутистів як об'єктів соціальної роботи полягає у тому, що вони щільно пов'язані з власними батьками, разом перебуваючи у центрі кризової соціальної ситуації. Відповідно вони повинні разом одержувати підтримку у пошуку шляхів виходу зі стану соціального виключення; 3) сформульоване робоче поняття «формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами» дає можливість визначити перспективні напрямки наших подальших досліджень тих закономірних системоутворюючих зв'язків, що забезпечують становлення і розвиток системної соціальної роботи з дітьми-аутистами та їх соціальним оточенням. Насамперед, йдеться про взаємозв'язок мікро-, мезо- і макрорівнів соціального середовища дитини-аутиста. Перспективу подальших досліджень становить аналіз шляхів відтворення зазначеного взаємозв'язку на різних етапах формування системи соціальної роботи з дітьми-аутистами.

Список використаної літератури

- Бусел В.Т. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ: Ірпінь; ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
- Войтко В.І. *Психологічний словник*. Київ: Вища школа. 1982. 218 с.
- Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 42. с.21
- Зверева І.Д., Козубовська І.В., Керецман В.Ю., Пичкар О.П. *Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти): навч.-практ. посібник для дистанційного навчання*. Ужгород: УжНУ. 2000. 192 с.
- Капська А.Й. *Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: Навчально-методичний посібник*. Київ: УДЦССМ. 2001. 219 с.
- Коваленко І.І. *Вступ до системного аналізу: Навчальний посібник*. Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили. 2004. 148 с.
- Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. *Соціальна педагогіка/ соціальна робота: Навчальний посібник*. Київ: ІЗМН. 1997. 392 с.
- Колупасва А.А. *Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник*. Київ: ТОВ ВПЦ «Літопис –ХХ». 2010. 240 с.
- Котлярів В.М. *Анатомія кризисов*. Москва: Наука. 1999. 243 с.
- Лукашевич М.П., Мигович І.І., Пінчук І.М. *Соціальна робота в Україні: теоретико-методичні засади*. Навчальний посібник. Київ: МАУП. 2001. 126 с.
- Невлева І.М., Солов'єва Л.В. *Теорія соціальної роботи: учебное пособие*. Белгород: Кооперативное образование. 2005. 431 с.
- Ожегов С.И., Шведова Н. Ю. *Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений*. 4-е изд., допол. Москва: Азбуковник. 1998. 644 с.
- Павленок П.Д. *Основы социальной работы*. 3-е изд., испр. и доп. Москва: ИНФРА-М. 2006. 560 с.
- Панов А.М. *Российская энциклопедия социальной работы*. Т.2. Москва: Институт социальной работы. 1997. 404 с.
- Ромм Т.А., Ромм М.В. *Социальная работа за рубежом: учеб. пособие для СПО*. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательство Юрайт. 2018. 197 с.
- Словник іншомовних термінів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%F4%EE%F0%EC%F3%E2%ED%ED%FF&image.x=0&image.y=0> (дата звернення: 19.03.2019).
- Социальная работа: теория и практика: учебное пособие / Под ред. Е.И.Холостовой, А.С.Сорвиной*. Москва: ИНФРА-М. 2001. 427 с.
- Шипицина Л.М. *Детский аутизм: хрестоматия*. Москва: Дидактика Плюс. 2001. 368 с.

References

- Busel, V.T. (2005). *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy* [The great dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv: Irpin': Perun. [in Ukrainian].
- Holostova, E.I., & Sorvina, A.S. (Ed.). (2001). *Social'naya rabota: teoriya i praktika* [Social work: theory and practice]. Moscow: INFRA-M. [in Russian].
- Kaps'ka, A.Y. (2001). *Sotsial'na robota: deyaki aspekty roboty z dit'my ta moloddyu* [Social work: some aspects of work with children and youth]. Kyiv: UDTSSM. [in Ukrainian].
- Kolupayeva, A.A. (2010). *Putivnyk dlya bat'kiv ditey z osoblyvymy osvitynymi potrebamy* [Guide for parents of children with special educational needs]. Kyiv: Litopys – XX. [in Ukrainian].
- Kotlyarov, V.M. (1999). *Anatomya kryzysov* [Anatomy of a crisis]. Moscow: Nauka. [in Russian].
- Kovalenko, I.I. (2004). *Vstup do systemnoho analizu* [Introduction to system analysis]. Mykolayiv: MDHU im. Petra Mohyly. [in Ukrainian].
- Koval', L.H., Zvereva, I.D., & Khlebik, S.R. (1997). *Sotsial'na pedahohika* [Social pedagogy]. Kyiv: IZMN. [in Ukrainian].
- Lukashevych, M.P., Myhovych, I.I., & Pinchuk, I.M. (2001). *Sotsial'na robota v Ukrayini: teoretiko-metodychni zasady* [Social work in Ukraine: theoretical and methodical basis]. Kyiv: MAUP. [in Ukrainian].

- Nevleva, Y.M., & Solov'eva, L.V. (2005). *Teoriya sotsyal'noy raboty* [Theory of social work]. Belhorod: Kooperativnoe obrazovanye. [in Russian].
- Ozhegov, S.I., & Shvedova, N.Yu. (1998). *Tolkoviy slovar russkogo yazyka: 80000 slov i frazeologicheskikh vyrazheniy*. [Explanatory dictionary of the Russian language: 80000 words and phraseological expressions]. Moscow: Azbukovnik. [in Russian].
- Panov, A.M. (1997). *Rossiyskaya entsiklopediya social'noy raboty. T.2.* [Russian encyclopedia of social work. Volume 2]. Moscow: Institut socialnoy raboty. [in Russian].
- Pavlenok, P.D. (2006). *Osnovy sotsialnoy raboty* [Foundations of social work]. Moscow: INFRA-M. [in Russian].
- Romm, T.A., & Romm, M.V. (2018). *Socialnaya rabota za rubezhom* [Social work abroad]. Moscow: Yurayt. [in Russian].
- Shipicina, L.M. (2001). *Detskiy autizm* [Infantile autism]. Moscow: Didaktika Plyus. [in Russian].
- Voytko, V.I. (1982). *Psyhologichnyy slovnyk* [Psychological dictionary]. Kyiv: Vyscha shkola. [in Ukrainian].
- Zakon Ukrayiny «Pro sotsial'nu robotu z sim'yamy, dit'my ta moloddyu» vid 21.06.2001. (2001). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 42. [in Ukrainian].
- Zvyeryeva, I.D., Kozubovs'ka, I.V., Keretsman, V.Yu., Pichkar, O.P. (2000). *Sotsial'na robota z dit'my i moloddyu (teoretyko-metodolohichni aspekty)* [Social work with children and youth (theoretical-methodological principles)]. Uzhhorod: UzhNU. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 04.04.2019 р.
Стаття прийнята до друку 10.04.2019 р.
Рецензент: докт.філос.наук, проф. Бутченко Т.І.

Яблуновская Лилия

Аспирант, кафедра социальной философии и управления,
Запорожский национальный университет
г.Запорожье, Украина

ПОНЯТИЙНИЙ АППАРАТ АНАЛІЗА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ С ДІТЬМИ-АУТИСТАМИ

Аннотация. В статье актуализируется проблема существенных расхождений между исследователями, относительно понимания базовых понятий социальной работы, которые являются достаточно важными в поиске направлений формирования системы социальной работы с детьми-аутистами. Именно поэтому, автор ставит за цель проанализировать содержание понятий «социальная работа», «дети-аутисты», «система социальной работы», «формирования системы социальной работы». Применение методов сравнения, анализа, синтеза и обобщения осуществлено для выделения и уточнения понятийной базы исследования, ее значения и обоснования в исследовании формирования системы социальной работы с детьми-аутистами. Результаты исследования понятийного анализа формирования системы социальной работы с детьми-аутистами дают возможность определить перспективные направления наших дальнейших исследований тех закономерных системообразующих связей, которые обеспечивают становление и развитие системной социальной работы с детьми-аутистами и их социальным окружением. В первую очередь, речь идет о взаимосвязи микро-, мезо- и макроуровней социальной среды ребенка-аутиста. Анализ путей воссоздания отмеченной взаимосвязи на разных этапах формирования системы социальной работы с детьми-аутистами формирует перспективу дальнейших исследований автора.

Ключевые слова: социальная работа; кризис; дети-аутисты; аутизм; система; социальная система.

Yablunovska Liliia

PhD student
Department of Social Philosophy and Management
Zaporizhzhya National University
Zaporizhia, Ukraine

CONCEPTUAL APPARATUS OF THE ANALYSIS OF THE FORMATION SYSTEM OF SOCIAL WORK WITH AUTISTIC CHILDREN

Abstract. The article actualises the problem of significant differences between researchers, in relation to understanding the basic concepts of social work, which is very important in finding directions for the formation system of social work with autistic children. The paper is aimed to analyse content of the concepts of «social work», «autistic children», «system of social work», «the formation of a system of social work». Methods used: comparison, analysis, synthesis and generalisation made to isolate and refine the conceptual framework of research, its significance and justification of study the formation of social work with autistic children. The results of the study of the conceptual analysis the formation system of social work with children-autists provide the opportunity to determine the following points: Firstly, social work with autistic children – is a specific professional activities for autistic children and their entourage, which makes it possible to participate in social life and conducting appropriate institutional changes for this at all levels of society. Secondly, the specifics of autistic children as objects of social work is that they are tightly connected with their own parents together being in the center of a crisis social situation. Accordingly, they must together receive support in seeking ways out of the state of social exclusion. Thirdly, the formulated working concept of «the formation of a system of social work with autistic children» makes it possible to determine the perspective directions of our further research of those regular relationships that provide the formation and development of systemic social work with autistic children and their social environment. First of all, it is an issue of relationship between the micro, meso- and macro levels of the social environment of the autistic child. An analysis of the ways of reproduction this relationship at different stages of the formation system of social work with autistic children creates a prospect for further research by the author.

Key words: social work; crisis; autistic children; autism; system; social system.